

ОСНОВНІ СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ (ДОСВІД ВИКЛАДАЧІВ КАФЕДРИ МОВОЗНАВСТВА ВІННИЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена викладанню української мови як іноземної у вищих навчальних закладах України. Увага зосереджена на сучасних методах викладання української мови для іноземних студентів різних національностей, які здобувають вищу освіту у навчальних закладах України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: метод, підхід, граматики, лексика, аудіювання, діалог, полікультурне виховання.

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена преподаванию украинского языка как иностранного в высших учебных заведениях Украины. Внимание сосредоточено на современных методах преподавания украинского языка для иностранных студентов разных национальностей, которые получают высшее образование в учебных заведениях Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: метод, подход, грамматика, лексика, аудирование, диалог, поликультурное воспитание.

ABSTRACT. This article is devoted to teaching Ukrainian as a foreign language in the higher educational institutions of Ukraine. The focus is on modern methods of teaching Ukrainian language for foreign students of different nationalities who are getting higher education in Ukraine.

KEYWORDS: method, approach, grammar, vocabulary, listening, dialogue, multicultural education.

ВСТУП. Більшість країн світу прийшли до висновку про необхідність формування особистості, яка володіє не лише рідною мовою, а й багатьма іншими, що, в свою чергу, буде свідчити про її полікультурну спрямованість. Сьогодення України вражає: «Ми швидкими кроками йдемо до Європи, європейської освіти та європейських методів викладання».

На цей момент в Україні проживає понад 100 представників різних національностей. Багато з них використовують українську мову як мову-посередник для спілкування. Вони намагаються вивчити її якомога краще з різних причин. Найголовнішою серед яких є навчання, тобто отримання вищої освіти у начальних закладах нашої країни.

Українська мова стає другою рідною мовою для студентів з Європи, Північної та Південної Америки, Азії, Африки – представників майже усіх континентів світу.

У зв'язку з цим нагальною проблемою для методистів є вивчення та вдосконалення основних методів викладання української мови як іноземної. Викладачів-мовників хвилює питання, як швидше, ефективніше, різноманітніше та цікавіше подати іноземним студентам навчальний матеріал. Викладання української мови є не легким завданням. Саме тому постійно розробляються нові методи, прийоми, форми навчання української мови як іноземної, створюються нові концепції.

Але чи існує взагалі єдиний і найкращий метод викладання української мови як іноземної? Викладачі кафедри мовознавства Вінницького національного технічного університету з упевненістю стверджують – ні. Лише низка правильно підібраних методів та прийомів для конкретної студентської аудиторії може допомогти викладачам навчати іноземних студентів з високою ефективністю.

Мова має стати інструментом спілкування, що дозволяє проникнути в іншу культуру, визначити для себе її характерні риси і засвоїти тип поведінки, адекватний сприйняттю представниками іншої культури. Тільки таким чином майбутні студенти можуть стати повноцінними учасниками міжкультурного діалогу.

Оволодіння мовою – тривалий, трудомісткий, а головне, індивідуальний процес. У програму вивчення української мови, як і інших іноземних, входить поглиблене вивчення граматики, фонетики та лексичного складу мови, тим не менш, теоретичне вивчення поступається своїм місцем виробленню практичних навичок. Головним стає функціональний принцип навчання. Необхідно навчити

студентів не тільки основам іноземної мови, а й навчити їх з цікавістю й ентузіазмом спілкуватися іноземною мовою, як в рамках професійної тематики, так і в ситуаціях повсякденного життя. Студенти повинні не тільки розуміти виучувану мову, але й правильно побудувати своє повідомлення у відповідь, яке буде відповідати культурі співрозмовника.

Тому поряд з вивченням явищ мови, необхідно вивчати особливості культур – учасників діалогу, їхні характерні риси, подібності та відмінності. Вивчення культурних традицій складовою частиною входить у процес навчання іноземної мови, що одночасно є навчанням міжособистісному спілкуванню. У процесі роботи на заняттях іноземні студенти повинні підтверджувати й відстоювати свою точку зору, користуватися аргументацією, навчитися аналізувати зміст й знаходити шляхи порозуміння у процесі діалогу мовою, що вивчається. Таким чином розширюються межі навчання, і це дозволяє оптимізувати сам процес спілкування між людьми.

АКТУАЛЬНІСТЬ теми дослідження полягає в тому, що навчання численних груп студентів, що розрізняються за психічними характеристиками, релігійними віруваннями, різницею у віці й середовищі виховання, вимагає пошуку таких методів навчання, які дозволили б найбільш повно реалізувати природні здібності студентів, розвивати їх, давати їм знання в галузі лінгвістики. Головним принципом у досягненні такого педагогічного завдання стає проблема вибору методів навчання української мови як іноземної і перевірка їхньої ефективності.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ – проаналізувати основні існуючі методи навчання української мови як іноземної у Вінницькому національному технічному університеті в рамках ознайомлення з досвідом викладачів кафедри мовознавства на основі результатів традиційного та експериментального навчання, власних знань і спостережень та перевірити ефективність цих методів у навчальному процесі.

ЗАВДАННЯМ СТАТТІ є вивчення інноваційних технологій навчання української мови як іноземної, що використовують викладачі Вінницького

національного технічного університету в процесі підготовки студентів-нефілологів.

ОСНОВНА ЧАСТИНА. Під час навчання іноземної мови індивідуалізація навчального процесу повинна здійснюватися на всіх ступенях в тому сенсі, що її глибина й форми повинні бути пристосовані до можливостей кожного іноземного студента. Прагнення втілити в практиці принцип диференційованого підходу до особистості студента, прагнення викладачів вийти за рамки застарілої системи освіти призвели до появи нових методів навчання українській мові з нетрадиційним змістом. На нашу думку, ефективні методи навчання здатні якісно змінити рівень знань і підвищити інтерес до предмета.

Існує безліч досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів стосовно основних методів навчання іноземних мов. Усі вони мають як позитивні, так і негативні сторони. Нам є близькою думка американського лінгвіста Леонарда Блумфельда: «У процесі розвитку теорії та практики навчання іноземних мов здійснювалися численні спроби, спрямовані на створення найбільш раціональних методів оволодіння іноземними мовами. Поряд з розвитком основних методичних напрямів навчання іноземним мовам розвивалися і їхні модифікації. Модифікаціями одного методичного напрямку вважаються методи, які характеризуються загальними або близькими рисами основного методичного спрямування». [БлумфилдЛ. Краткое руководство по практическому изучению иностранных языков // Методика преподавания иностранных языков за рубежом. Москва, 1967, с. 25]. Погодьтеся, що лише внаслідок поєднання декількох методів ми зможемо досягти успіху.

Використання певних методів навчання української мови як іноземної залежить від конкретного матеріалу – фонетичного, граматичного чи лексичного.

Навчання великої кількості іноземних студентів вимагає від викладачів все нових та нових підходів до організації викладання української мови як іноземної у вищих навчальних технічних закладах із метою розвитку мовленнєвої активності та вмінь практичного використання української мови із

професійною метою. Наша методика викладання спрямована на розвиток активної творчої особистості фахівця, який вільно володіє іншомовним мовленням (усним і писемним), підготовлений до ефективного виконання своїх професійних завдань. В іноземних студентів, які навчаються у ВНТУ та спеціалізуються в галузях механіки, менеджменту, будівництва, електроенергетики, машинобудування, оптоелектроніки, постійно виникає потреба у професійному спілкуванні в різних ситуаціях. Метою такого спілкування є встановлення контакту, переконання співрозмовника, що здійснюється у формі бесіди або діалогу. Саме тому найбільш пріоритетним напрямом подання навчального матеріалу для нас є лексичний, а вже потім – граматичний та фонетичний. Безсумнівно, що основою такого заняття повинна бути усне мовлення. Воно практикується починаючи з найперших хвилин уроку. На нашу думку, вивчення граматичних правил, заучування слів є лише засобом для оволодіння усним мовленням, так як воно – кращий спосіб засвоєння й закріплення будь-якого матеріалу.

Отже, **перший метод** навчання української мови як іноземної – це **метод обговорення** (діалог, бесіда). Іноземні студенти мають змогу задавати та відповідати на запитання на країнознавчі, суспільні, побутові теми, цікавитися граматичними правилами української мови. Постійно має бути обговорення будь-якого поняття, проблеми, теми тощо. Таким чином відбудеться найкраще засвоєння навчального матеріалу.

Традиційна схема: пояснення викладача – нотатки студентів – відтворення студентами поданого викладачем матеріалу традиційними методами (написання граматичних моделей, «пряме» запам'ятовування слів та конструкцій, а то й цілих текстів, виконання значної кількості письмових вправ тощо) – усе це не дасть такої ефективності для розуміння та використання української мови як просте обговорення, а саме:

- запитання студентів до викладача по темі заняття;
- засвоєння нового матеріалу (лексичного, граматичного чи фонетичного) у вигляді діалогів та монологів;

- виконання письмових завдань має супроводжуватися коментуванням (наприклад: чому саме це слово підходить у цьому реченні, чому саме ця граматична форма, а не інша тощо) та виправленням помилок. На нашу думку, не має сенсу постійно перевіряти письмові завдання (це доцільно робити лише під час підсумкового контролю рівня знань іноземних студентів). Більшість студентів не будуть розбиратися у помилках. А коментування та пояснення як викладача, так і самих студентів зможе одразу ж виявити слабкі та сильні сторони у їхніх знаннях.

Загальноєвропейські рекомендації з освіти відзначають, що пріоритетною освітньою метою є підготовка іноземних студентів до життя в демократичному суспільстві шляхом запровадження методів викладання навчальних дисциплін, які стимулюють незалежність думки, судження, спонукають до відповідальної компетентної діяльності. У зв'язку з цим нам видається цілком доцільним запровадження у вивченні дисципліни української мови як іноземної освітньої проектної технології.

Отже, **другий метод – метод проектування**. За його допомогою можна виконувати безліч завдань і ефективніше досягати успіху у вивченні української мови як іноземної. З іноземними студентами ВНТУ ми працювали над такими проектами:

- відео-екскурсія по місту (створення сценарію, запис екскурсії на відео, самостійне озвучення відеофільму);
- інтерв'ю та анкетування на різні теми, що оформляються у вигляді таблиць або презентацій у PowerPoint;
- проектні роботи, що стосуються безпосередньо професійної сфери діяльності студентів («Основні фізичні закони», «Грошова система») чи розмовно-побутової («Моя сім'я», «Життя та навчання в Україні»);
- проект «Як покращити процес навчання» з практичними порадами та ідеями щодо роботи над вивченням української мови як іноземної. Результати такого проекту можна оформити у вигляді яскравих пам'яток;

- проект «Книги правил української граматики». Іноземні студенти виготовляють картки, у яких створюють схематичне зображення різних граматичних конструкцій та правил. Потім складають ці картки у відповідні конверти, які вклеюють у спеціальні зошити або папки «книги правил української граматики».

Таким чином, за самою ідеєю освітньої проектної технології роль викладача полягає у сприянні розвитку критичного й творчого мислення студентів.

Третій метод – метод аудіювання. У методиці викладання іноземної мови аудіювання вважали пасивним видом мовленнєвої діяльності. Лише завдяки дослідженню американських вчених Дж. Ашера, і С. Крашена, ідеї яких лягли в основу популярних сучасних методик вивчення іноземних мов (розуміння – досягнення – перед відтворенням // *comprehension – before – production*), аудіювання стало активним видом мовленнєвої діяльності.

Процес формування умінь аудіювання передбачає такі три програми:

1. Аудіювання під час введення нового матеріалу, коли особливо інтенсивно формуються звукові образи нових мовних елементів. У цій програмі значна увага приділяється не тільки розумінню почутого, а й усвідомленому сприйманню фонетико-акустичних особливостей цих мовних одиниць.
2. Аудіювання як елемент діалогічного мовлення. Ця програма є попутною у плані формування вмінь говоріння і фактично обумовлена необхідністю: без аудіювання не буває спілкування.
3. Аудіювання як спеціальний різновид іншомовних вправ, тобто як спеціальна програма. Йдеться про слухання мовлення викладача або диктора, яке включає як діалоги різних осіб, так і монологічні єдності (розповіді, читання оповідань тощо).

В основі акту аудіювання лежить навчально-мовленнєва ситуація. Предметом її є зміст аудіюваного тексту, а комунікативне завдання виражає мету слухання. Це вузлові компоненти, які визначають спілкування. Аудіюванню, як і будь-якому іншому мовленнєвому актові, передують

усвідомлення і прийняття потреби у ньому.

Таким чином, використовуючи метод аудіювання, викладач не тільки вчить студентів сприймати мовлення на слух, а й розвиває мовлення студентів.

Четвертий метод – метод рольової гри. Рольова гра є активним методом навчання, засобом розвитку комунікативних здібностей студента. Рольова гра пов'язана з інтересами студентів, є засобом емоційної зацікавленості, мотивації навчальної діяльності. Рольова гра виступає активним способом навчання практичного володіння іноземною мовою. Рольова гра допомагає подолати мовні бар'єри студентів, значно підвищує обсяг їх мовленнєвої практики. Це навчання в дії. Існує велика кількість форм, типів рольової гри на заняттях української мови як іноземної. Особливо метод рольової гри допомагає під час вивчення нових лексичних тем. Так, наприклад, можна використовувати рольову гру «На співбесіді», де студенти беруть на себе роль роботодавця та працівника.

ВИСНОВКИ. Як показує досвід, немає одного ідеального методу. На практиці, в процесі викладання української мови як іноземної об'єднуються і використовуються більшість методів. Нове бачення освіти має на меті створення мотиваційного середовища для студентів у процесі вивчення української мови як іноземної. Тому, на сьогоднішній день, викладачам потрібно постійно вдосконалювати власні знання про методи навчання іноземних мов, впроваджувати у власну викладацьку практику новітні освітні концепції та йти в ногу з часом. Саме використання інноваційних технологій навчання іноземних мов дає змогу створити на занятті природне середовище, допомагає розбудити творче начало студентів, розвиває їхнє мислення і формує у них вміння, необхідні для сучасного суспільства. При цьому змінюється парадигма навчання, більше уваги приділяється формуванню навичок та вмінь самостійно здобувати знання в умовах дослідницької діяльності. Застосування інноваційних технологій у навчанні посилює зв'язок між предметами, що сприяє створенню нових інтегрованих курсів навчання і налагодженню зв'язків міждержавними стандартами освіти.